

Uchwała z dnia 17 stycznia 2012 r.

I UZP 9/11

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Bogusław Cudowski, Katarzyna Górska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 17 stycznia 2012 r. sprawy z odwołania B. Nieruchomości Spółka z o.o. w Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O.W. o wydanie zaświadczenia o wysokości zaległości składowych, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 listopada 2011 r. [...]

„Czy odpowiednie stosowanie art. 112 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2005 roku Nr 8, poz. 60 ze zm.) w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2009 r. Nr 205 poz. 1585 ze zm.) oznacza stosowanie art. 306g Ordynacji podatkowej, na podstawie odesłania z art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej, w sytuacji, gdy nabywca przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa żąda od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wydania zaświadczenia o stanie zaległości z tytułu składek na koncie zbywającego - płatnika składek, mimo, że nabywca nie należy do kręgu podmiotów wymienionych w art. 50 ust. 3 i 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, którym Zakład udostępnia dane zgromadzone na koncie płatnika składek?”

p o d j ą ł uchwale:

Na wniosek nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, za zgodą zbywającego, Zakład Ubezpieczeń Społecznych powinien wydać zaświadczenie o stanie zaległości składowych zbywającego związanych z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, powstałych do dnia nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części (art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz.1585 ze zm. w związku z art. 112 i w związku z art. 306g

ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa, jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz.60 ze zm.).

U z a s a d n i e

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne ujawniło się w następującym stanie sprawy. B. Nieruchomości Spółka z o.o. z siedzibą w Ł. na podstawie art. 306g Ordynacji podatkowej złożyła w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych-Oddziale w O.W. - Inspektoracie w R., za zgodą Tomasza B. właściciela Zakładów Mięśnych „B.” w P., wniosek o wydanie zaświadczenia o stanie zaległości składowych Tomasza B. w związku z zamiarem nabycia od niego nieruchomości gruntowej zabudowanej budynkiem handlowym za kwotę 1.287.954.000 zł. Pismem z dnia 10 maja 2010 r. organ ubezpieczeń społecznych odmówił wnioskodawcy B. Nieruchomości Spółce z o.o. wydania żądanego zaświadczenia, a następnie decyzją z dnia 29 czerwca 2010 r. odmówił wydania zaświadczenia o niezaleganiu z należnościami składowymi, twierdząc w uzasadnieniu odmów, że art. 306g Ordynacji podatkowej nie ma zastosowania w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, a zaświadczenie o stanie konta zbywającego może być wydane na wniosek płatnika składek (Tomasza B. właściciela Zakładów Mięśnych „B.” w P.) w trybie art. 123 k.p.a. w związku z art. 50 ust. 4 ustawy z dnia z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz.1585 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa systemowa lub ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych).

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawcy Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 27 stycznia 2011 r. zmienił zaskarżoną decyzję i zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w O.W. do wydania B. Nieruchomości Spółce z o.o. w Ł. zaświadczenia o wysokości zaległych składek na ubezpieczenie społeczne nieuiszczonych w terminie przez Tomasza B., w formie określonej treścią art. 306g ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 80, poz. 60 ze zm.). W uzasadnieniu Sąd ten podał, że 7 maja 2010 r. do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w O.W. wpłynął wniosek B. Nieruchomości Spółki z o.o. z siedzibą w Ł. o wydanie, według stanu na dzień 10 maja 2010 r., zaświadczenia o wysokości zaległych składek na ubezpieczenia społeczne „przypadających od

Tomasza B.” w związku z zamiarem nabycia od niego nieruchomości. Planowany termin zawarcia umowy sprzedaży tych nieruchomości był ustalony na 10 maja 2010 r. Wniosek o wydanie zaświadczenia wnioskodawca złożył za pisemną zgodą sprzedającego Tomasza B. - właściciela Zakładów Mięśnych „B.” z P. Na gruncie takich ustaleń Sąd Okręgowy uznał odwołanie za uzasadnione, argumentując, że art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych odsyła do odpowiedniego stosowania do należności z tytułu składek między innymi art. 112 Ordynacji podatkowej. To odesłanie obejmuje cały wymieniony przepis, a nie jego poszczególne paragrafy, co oznacza, iż odpowiedniemu stosowaniu podlega pełna regulacja zawarta w art. 112 Ordynacji podatkowej. Na tej podstawie, nabywca przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z podatnikiem za powstałe do dnia nabycia zaległości podatkowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, chyba że przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o tych zaległościach. Ponadto i w szczególności, zgodnie z § 6 art. 112 tej Ordynacji, nabywca nie odpowiada za zaległości podatkowe, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g. Uregulowanie to zmierza do ochrony interesów majątkowych nabywcy przedsiębiorstwa, któremu umożliwia świadome podjęcie decyzji nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części z uwzględnieniem rozmiarów zaległości składkowych zbywającego, za które nabywca nie będzie odpowiadał, jeżeli nie zostały one wykazane w żądanym zaświadczeniu. Okoliczności te przekreślają racjonalność stanowiska organu ubezpieczeń społecznych, jakoby regulacje zawarte w art. 112 § 6 w związku z art. 306g Ordynacji podatkowej nie miały zastosowania do obowiązku ujawnienia nabywcy informacji o zaległościach składkowych zbywającego oraz że ustawodawca „chciał wyłączyć odpowiedzialność nabywcy za składki na ubezpieczenia społeczne z dobrodziejstwa art. 112 § 6, umożliwiającego ograniczenie odpowiedzialności”. Tymczasem skoro w art. 112 Ordynacji podatkowej przewidziano możliwość wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności nabywcy majątku za zaległości podatkowe zbywającego, to nie ma racjonalnego uzasadnienia dla „mocniejszej” ochrony zobowiązań zaległości składkowych. Oznaczało to, że w rozpoznawanej sprawie wystąpiły podstawy prawne do zobowiązania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do wydania w trybie art. 306g Ordynacji podatkowej B. Nieruchomości Spółce z o.o. zaświadczenia o stanie zaległości z tytułu nieuiszczonych w terminie składek na ubezpieczenia społeczne przez

zbywającego Tomasza B., prowadzącego firmę Zakłady Mięsne „B.”, na dzień ich zbycia (sprzedaży), tj. 10 maja 2010 r.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył organ ubezpieczeń społecznych w całości, zarzucając naruszenie art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez przyjęcie, że na jego podstawie wymagane jest wydanie zaświadczenia w trybie art. 306g Ordynacji podatkowej. W uzasadnieniu apelacji organ ten podtrzymał stanowisko, że w art. 31 ustawy systemowej nie został wymieniony art. 306g Ordynacji podatkowej, przeto nie mógł być on zastosowany do orzekania w rozpoznawanej sprawie. Zdaniem apelującego, zaświadczenia o stanie rozliczeń na kontach płatników mogą być wydawane wyłącznie na wniosek płatników składek i tylko w trybie określonym w art. 50 ust. 4 w związku z art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z jej art. 31, do należności z tytułu składek stosuje się odpowiednio wymienione w nim przepisy Ordynacji podatkowej, w tym art. 112, co wszakże nie oznacza odesłania do art. 306g Ordynacji podatkowej. Dane zgromadzone na kontach ubezpieczonych i płatników składek, w tym informacje o stanie ich kont, organ ubezpieczeń społecznych udostępnia jedynie podmiotom wymienionym w art. 50 ust. 3 i 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wśród których nie ma nabywców przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.

Przy rozpoznaniu apelacji Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości ujawnione w treści skierowanego do Sądu Najwyższego pytania prawnego o zakres odpowiedniego stosowania norm prawa podatkowego do stosunków prawnych z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym dopuszczalność odpowiedniego stosowania art. 306g Ordynacji podatkowej z odesłania do art. 112 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej.

Z jednej strony, analiza treści wymienionych przepisów nie wyklucza przyjęcia, że „przepis art. 306g Ordynacji podatkowej, poprzez odesłanie z art. 112 § 6 tej ustawy, który to przepis został wymieniony w całości w art. 31 ustawy systemowej, znajduje zastosowanie na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Nabywca przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa, mógłby zatem skutecznie wnosić, za zgodą zbywającego, na podstawie art. 306g § 1 pkt 2 Ordynacji, o wydanie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych zaświadczenia określającego wysokość zaległości składkowych zbywającego - płatnika składek, a w konsekwencji uwolnić się od odpowiedzialności za ewentualne zaległości składkowe

zbywającego, niewykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji. Wykładnia celowościowa powyższych przepisów również nie sprzeciwia się zastosowaniu art. 306g Ordynacji podatkowej, na gruncie ustawy systemowej, poprzez odesłanie z art. 112 Ordynacji. Brak jest racjonalnych przesłanek pozwalających na przyjęcie, że ustawodawca - z dobrodziejstwa art. 112 § 6 umożliwiającego ograniczenie odpowiedzialności nabywcy za zaległości podatkowe zbywającego - chciał wyłączyć odpowiedzialność nabywcy za zaległości składkowe zbywającego. Skoro bowiem fiskalny interes państwa polegający na zabezpieczeniu zobowiązań podatkowych na majątku podatnika przez niego zbywanym, ustąpił pierwszeństwa pewności obrotu gospodarczego i w art. 112 przewidziano możliwość wyłączenia odpowiedzialności nabywcy majątku, to brak racjonalnego uzasadnienia dla silniejszej ochrony zobowiązań z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne". Dodatkowo stanowisko takie znajduje potwierdzenie w wykładni historycznej art. 31 ustawy systemowej, który w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2002 r., wśród przepisów Ordynacji podatkowej, znajdujących odpowiednie zastosowania na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wymieniał jedynie art. 112 § 1-4 Ordynacji podatkowej, a obecnie wymienia cały art. 112 Ordynacji, a zatem także § 6 art. 112, który odsyła do art. 306g Ordynacji. Zmiana ta może być odczytana w ten sposób, że z woli ustawodawcy odesłanie z art. 31 ustawy systemowej uległo poszerzeniu i aktualnie dotyczy całej regulacji zawartej w art. 112 Ordynacji podatkowej, a zatem także jej art. 306g, do którego odsyła z kolei przytoczony wyżej § 6 art. 112. Taka wykładnia powołanych przepisów, która prowadzi do wniosku, że organ ubezpieczeń społecznych jest zobowiązany do wydania nabywcy przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa, zaświadczenia o zaległościach składkowych zbywającego - płatnika składek w formie określonej w art. 306g Ordynacji podatkowej, ze skutkami wynikającymi z art. 112 § 6 Ordynacji, została zaprezentowana w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, a także w motywach licznych innych wyroków wydawanych w analogicznych sprawach przez polskie sądy ubezpieczeń społecznych, które nakazywały organom ubezpieczeń społecznych wydawanie stosownych zaświadczeń na podstawie art. 306g Ordynacji podatkowej.

Z drugiej jednak strony, należy mieć na uwadze, że odpowiednie stosowanie przepisów Ordynacji podatkowej do należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne nie oznacza możliwości bezpośredniego lub mechanicznego przenoszenia określonych rozwiązań czy instytucji prawa podatkowego do stosunków prawnych z

zakresu ubezpieczeń społecznych, bez uwzględnienia ewentualnych odmienności pomiędzy tymi dziedzinami prawa. Z art. 31 ustawy systemowej wynika, że katalog odesłań do instytucji uregulowanych w Ordynacji podatkowej jest zamknięty. Jak przyjmuje się powszechnie odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza stosowanie zawartych w nich norm wprost, stosowanie z modyfikacjami albo nawet ich niestosowanie. W tym kontekście z art. 31 ustawy systemowej wynika, że odesłania do instytucji uregulowanych w przepisach Ordynacji podatkowej „stanowią zamknięty katalog”. Do należności z tytułu składek stosuje się odpowiednio tylko przepisy Ordynacji podatkowej wymienione wyczerpująco w art. 31 ustawy systemowej, tymczasem art. 306g Ordynacji nie został wymieniony w tym pełnym katalogu. Ponadto, adresatami art. 306g Ordynacji podatkowej są podatnicy i dlatego to organy podatkowe mogą wydać zaświadczenie w kwestii zaległości podatkowych nie tylko zbywającego, ale - za jego zgodą - także nabywcy. W przypadku zaświadczeń wydawanych przez organy ubezpieczeń społecznych sytuacja jest odmienna, gdyż katalog osób uprawnionych do otrzymania zaświadczeń dotyczących stanu kont ubezpieczeniowych i płatników składek jest węższy i jest określony w art. 50 ust. 3 i 4 ustawy systemowej. Nabywcy przedsiębiorstwa nie są w tym przepisie wymienieni. Można zatem prezentować pogląd, że „przepis art. 306g Ordynacji podatkowej nie ma zastosowania na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z odesłania zawartego w art. 112 Ordynacji, mimo, iż przepis ten został w całości wymieniony w art. 31 ustawy systemowej”.

Kwestia stosowania art. 306g Ordynacji podatkowej na gruncie spraw uregulowanych w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych, była przedmiotem rozważań Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, który w wyroku z dnia 30 czerwca 2008 r., III SA/Wa 615/08 (LEX 477224) wyraził pogląd, że: 1. ustawa z 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych pozwala na odpowiednie stosowanie do należności z tytułu składek przepisów ustawy z 1997 r. Ordynacja podatkowa, ale zastosowanie mają tylko przepisy enumeratywnie wymienione w art. 31 tej pierwszej ustawy. 2. Art. 112 Ordynacji podatkowej w całości znajduje zastosowanie w sprawach uregulowanych w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych. 3. Zastosowanie na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (na podstawie odesłania z art. 112 Ordynacji podatkowej) art. 306g Ordynacji podatkowej, który stanowi, że organy podatkowe, za zgodą zbywającego, wydają na wniosek nabywcy, o którym mowa w art. 112 § 1, zaświadczenie o wysokości zaległości podatkowych zbywają-

cego, nie może mieć miejsca. Podobny pogląd o niemożności stosowania art. 306g na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych prezentują także „autorzy komentarza do art. 31 ustawy systemowej - Komentarze Becka Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, Komentarz pod redakcją B. Gudowskiej i J. Strusińskiej-Żukowskiej, Warszawa 2011, str. 500-501), wywodząc, że regulacja z art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej, iż nabywca przedsiębiorstwa nie odpowiada za zaległości podatkowe, które nie zostały wymienione w zaświadczeniu wydanym na podstawie art. 306g Ordynacji, nie ma zastosowania do zaległości składkowych, albowiem nabywca nie może ubiegać się o zaświadczenie co do zaległości składkowych na podstawie art. 306g. Przepis art. 31 ustawy systemowej, nie zawiera bezpośredniego odesłania do przepisów Ordynacji podatkowej dotyczących wydania zaświadczeń”.

Możliwa jest zatem różna wykładnia powołanych wyżej przepisów, przy czym za każdą z możliwych interpretacji przemawiają doniosłe argumenty, co wymaga interwencji interpretacyjnej Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wobec ujawnionej w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego tezy wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 30 czerwca 2008 r., III SA/Wa 615/08 (LEX nr 477224), wedle której art. 306g Ordynacji podatkowej nie może być stosowany („nie może mieć miejsca”) na gruncie przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (na podstawie odesłania z art. 112 Ordynacji podatkowej), wstępnie i dla porządku Sąd Najwyższy podkreśla, że to sądy cywilne (sądy pracy i ubezpieczeń społecznych), a nie sądy administracyjne, są właściwe do rozpoznawania odwołań od decyzji organów ubezpieczeń społecznych wydawanych w sprawach składek na ubezpieczenia, z wyjątkiem decyzji w sprawach o umorzenie należności składkowych lub w innych sprawach enumeratywnie wymienionych w art. 83 ust. 4 ustawy systemowej, w których odwołanie nie przysługuje do sądu ubezpieczeń społecznych. Sąd Najwyższy wielokrotnie potwierdzał kognicję sądu ubezpieczeń społecznych w sprawach z odwołań od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych mających za przedmiot odmowy wydania zaświadczeń o niezaleganiu z opłacaniem składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (por. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 5 grudnia 2007 r., II UZP 4/07, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 74

i z dnia 19 lutego 2008 r., II UZP 8/07, OSNP 2008 nr 13-14, poz. 198, a także wyroki: z dnia 4 lipca 2007 r., II UK 279/06, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 259 i z dnia 8 października 2009 r., II UK 52/09, LEX nr 559957 oraz postanowienie z dnia 18 kwietnia 2011 r., III UK 117/10, LEX nr 898257). W motywach tych judykatów Sąd Najwyższy argumentował, że żądanie wydania zaświadczeń w sprawach składkowych istotne jest nie tylko dla ustalenia obowiązków odnoszących się do należności lub zaległości składkowych, ale także (następnie) dla decyzji wydawanych w zakresie wymierzenia lub poboru składek od podmiotów odpowiedzialnych za ich powstanie lub zobowiązanych z mocy przepisów ustawowych do ich spłaty. Dlatego zaświadczenia o stanach kont ubezpieczonych oraz płatników składek lub stanach zaległości składkowych, które wymagają uregulowania na rzecz wierzyciela Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zostały objęte zakresem przedmiotowym stosunku prawnego ubezpieczenia społecznego, który na wypadek zbycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej przez płatnika pozostającego w zwłoce (zalegającego) z płatnościami składkowymi przechodzi z mocy ustawy na nabywcę przedsiębiorstwa ze względu na potrzebę ochrony wierzyciela (Zakładu Ubezpieczeń Społecznych). Ten solidarny obowiązek spłaty zaległości składkowych ma podstawę ustawową (art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 112 Ordynacji podatkowej), która - podobnie jak w prawie cywilnym (art. 55⁴ k.c.) - kreuje z mocy prawa solidarne przystąpienie nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części do obciążających zbywającego dłużów składkowych, który jako ich płatnik zalega z płatnościami składkowymi. Ustawowe solidarne zobowiązanie nabywcy do udziału w uregulowaniu zaległości składkowych obarczających zbywającego należy zatem do materii zobowiązaniowego obowiązku „składkowego” z zakresu ubezpieczeń społecznych. W szczególności pomiędzy organem ubezpieczeń społecznych a nabywcą przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, który z mocy wymienionych przepisów prawa staje się podmiotem solidarnie odpowiedzialnym za zaległości (długi) składkowe zbywającego (płatnika składek na ubezpieczenia społeczne), nie ma relacji władczych, które byłyby oparte na administracyjnoprawnym stosunku podporządkowania nabywcy przedsiębiorstwa organowi ubezpieczeń społecznych. Przeciwnie, strony te, tj. Zakład Ubezpieczeń Społecznych i nabywca przedsiębiorstwa, obarczony solidarnym obowiązkiem spłaty powstałych do dnia nabycia przedsiębiorstwa zaległości składkowych, któremu przysługuje procesowy status strony (zainteresowanego w rozumieniu art. 477¹¹ *in fine* k.p.c.), zostają objęte stosunkiem „składkowym” z zakresu ubezpieczeń społecznych

o naturze zobowiązaniowej w przypadku nabycia od dłużnika „składkowego” przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, z których prowadzeniem związane były długi składkowe. Oznacza to, że żądanie nabywcy wydania, za zgodą zbywającego, zaświadczenia o stanie jego zaległości składkowych jednoznacznie wynika ze sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych w „składkowej” materii stosunków ubezpieczenia społecznego pomiędzy równorzędnymi podmiotami tego typu stosunków prawnych, co uzasadnia kognicję sądu cywilnego (pracy i ubezpieczeń społecznych) do rozstrzygania spraw spornych w tym zakresie.

W utrwalonej judykaturze przyjmuje się, że nie ma zamkniętego katalogu spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych w rozumieniu art. 476 § 2 i 3 k.p.c., które podlegają kognicji sądów ubezpieczeń społecznych (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2006 r., III CZP 121/05, OSNC 2006 nr 11, poz. 178), ani w ujęciu art. 83 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który niewyczerpująco („w szczególności”) wymienia decyzje wydawane przez organy ubezpieczeń społecznych (rentowe) w sprawach indywidualnych, od których przysługuje odwołanie do właściwego sądu w terminie i według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (art. 83 ust. 2 ustawy systemowej). Oznacza to, co do zasady, że odwołania od decyzji organu ubezpieczeń społecznych (organu rentowego) wydawanych w sprawach indywidualnych z zakresu ubezpieczeń społecznych podlegają kognicji sądów pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 177 Konstytucji RP), natomiast sądy administracyjne są właściwe do rozpoznania spraw z tego zakresu (ubezpieczeń społecznych) tylko i wyłącznie w razie wyraźnego ustawowego zastrzeżenia (ustanowienia) trybu sądowo-administracyjnego (art. 184 zdanie pierwsze Konstytucji). We wcześniej już powołanych orzeczeniach Sąd Najwyższy konsekwentnie potwierdzał właściwość sądów powszechnych do osądzenia odwołań od decyzji odmawiających wydania zaświadczeń w sprawach niezalegania z płatnościami składkowymi. Takie odmowy wymagają wydania decyzji (art. 83a ustawy systemowej w związku z art. 219 k.p.a.), w sprawach o istotnym znaczeniu dla określenia praw i obowiązków podmiotów stosunków prawnych z zakresu ubezpieczeń społecznych. Decyzje wydawane w poddanych osądowi sprawach „składkowych” nie należą do sfery swobodnego uznania ani nie są decyzjami enumeratywnie wymienionymi w art. 83 ust. 4 ustawy systemowej, od których nie przysługuje odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, (tj. nie są decyzjami przyznającymi lub odmawiającymi przyznania świadczenia w drodze wyjątku, a także decyzjami w

sprawach o umorzenie należności lub zaległości składkowych), przeto kognicja sądów pracy i ubezpieczeń społecznych w sprawach składkowych ustawowo niezastrzeżonych dla administracyjnej kontroli sądowej, nie może być kontestowana tylko z tej przyczyny, że sporne zaświadczenia „nie kończą postępowania” w sprawie zaległości składkowych, które przechodzą w ustawowo określonym zakresie (części) na nabywcę przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części - w dacie ich nabycia od zbywającego, który był i pozostaje dłużnikiem składkowym, w tym dłużnikiem solidarnym z nabywcą w zakresie wynikającym z dyspozycji art. 112 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej.

Sąd Najwyższy podkreśla, że zaświadczenia o stanie zaległości składkowych nie są „zwykłymi” dokumentami o stanie wiedzy organów ubezpieczeń społecznych dotyczącej długów składkowych zbywającego przedsiębiorstwo lub jego zorganizowaną część, ale wymagają wydania decyzji w sprawach indywidualnych, które kreują (kształtują) granice solidarnej odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części za zaległości składkowe zbywającego przedsiębiorstwa dłużnika składkowego, ponieważ na podstawie art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej nabywca przedsiębiorstwa nie odpowiada za zaległości składkowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą przez zbywającego, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej. Warto podkreślić, że art. 112 Ordynacji podatkowej, (do którego pełnej zawartości normatywnej odsyła art. 31 ustawy systemowej), w § 1 stanowi, iż nabywca przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części odpowiada całym swoim majątkiem solidarnie z podatnikiem za powstałe do dnia nabycia zaległości składkowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, chyba że przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o tych zaległościach. W sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych, dotyczącej ustawowego i solidarnego przystąpienia nabywcy przedsiębiorstwa do długów składkowych zbywającego, zachowanie należytej staranności w zakresie dorozumianej wiedzy nabywcy o zaległościach składkowych wymaga zatem oczywistego współdziałania organu ubezpieczeń społecznych, będącego wierzycielem należności z tytułu zaległych składek, z nabywcą przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, właśnie ze względu na zachowanie staranności „roztropnego” nabywcy, który może korzystać z ograniczenia obarczającej go solidarnej odpowiedzialności za zaległości składkowe zbywającego, niewykazanych w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej. Wydanie przez

organ ubezpieczeń społecznych tego dokumentu na wniosek nabywcy, za zgodą zbywającego, jest zatem okolicznością istotną w zakresie solidarnego obowiązku spłaty zaległości składkowych zbywającego przez nabywcę przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Należy tu wyraźnie podkreślić, że solidarna odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części za powstałe do dnia nabycia zaległości składkowe zbywającego jest ustanowiona w celu zabezpieczenia interesów majątkowych wierzyciela długów składkowych (Zakładu Ubezpieczeń Społecznych) na wypadek prób „wyzbycia się” majątku gwarantującego uregulowanie zaległości składkowych przez dłużnika składkowego, który może nie ujawnić nabywcy tego rodzaju długów. Z tych względów wierzyciel każdego długu, w tym wierzyciel zaległości składkowych, nie powinien uchylać się od współdziałania z „warunkowym” (ze względu na wymaganie sfinalizowania transakcji nabycia przedsiębiorstwa) dłużnikiem solidarnym, który w ramach aktu wymaganej staranności zmierza do uzyskania od wierzyciela istotnej wiadomości o stanie zaległości składkowych zbywającego (dłużnika składkowego). Wprawdzie z art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej wynika domniemanie wzruszalne, że nabywca przedsiębiorstwa wiedział o zobowiązaniach związanych z jego prowadzeniem, to przecież właśnie odmowa ujawnienia przez wierzyciela (organ ubezpieczeń społecznych) informacji o stanie zaległości składkowych zbywającego była w rozpoznawanej sprawie postrzegana przez nabywcę jako „wzruszalna” okoliczność ekskulpująca go od odpowiedzialności za zaległości składkowe, które wierzyciel zataił przed nim, bezpodstawnie odmawiając udzielenia mu informacji o zaległościach składkowych zbywającego. Po odmowie wydania zaświadczenia o stanie tych zaległości nabywca wystąpił bowiem do organu ubezpieczeń społecznych o wydanie zaświadczenia tym razem o niezaleganiu przez zbywającego z płatnościami składkowymi w celu skorzystania z „dobrodziejstwa” ustawowego ograniczenia solidarnej odpowiedzialności nabywcy do stanu zadłużenia niewykazanego przez organ ubezpieczeń społecznych wskutek poprzedniej odmowy wydania zaświadczenia o długach składkowych zbywającego płatnika składek (*a contrario* do art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej). W takiej sytuacji tylko sądowe zobowiązanie wierzyciela do wydania zaświadczenia, kształtującego granice solidarnej odpowiedzialności nabywcy za długi składkowe zbywającego, chroni nieroztropnego wierzyciela, który odmawia nabywcy dostępu do informacji o stanie zaległości składkowych, przed zarzutem niewykazania („pozytywnego”) w żądanym zaświadczeniu długów składkowych, za które ma solidarnie ze

zbywającym odpowiadać nabywca przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części na podstawie art. 112 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy systemowej, pod rygorem wynikającym z art. 112 § 6 Ordynacji.

To, że art. 50 ust. 3, 4 i 8 ustawy systemowej nie wymienia nabywcy przedsiębiorstwa jako podmiotu uprawnionego do dostępu do informacji o stanie konta zbywającego, oznacza tylko tyle, iż dla uzyskania zaświadczenia o zaległościach składkowych zbywającego potrzebne było wskazanie innej podstawy prawnej uzasadniającej takie żądanie nabywcy przedsiębiorstwa, za zgodą zbywającego, którą stanowi właśnie odesłanie z art. 31 ustawy systemowej do art. 112 Ordynacji podatkowej i następnie dalsze odesłanie („subodesłanie”), zawarte w § 6 art. 112 tej Ordynacji, do wyraźnego stosowania jej art. 306g. Takie „piętrowe” odesłanie bywa stosowane w technice legislacyjnej i oznacza, że wymienione przepisy, tj. art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 112 oraz w związku z art. 306g Ordynacji podatkowej, pozostają ze sobą w normatywnym związku wynikania (odesłania), co wymaga ich łącznego (wynikowego) stosowania przede wszystkim ze względu na ustawowe ograniczenie odpowiedzialności solidarnej nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części tylko do tych zaległości składkowych zbywającego, które zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej.

Stanowisko organów ubezpieczeń społecznych, że żądane przez nabywcę zaświadczenie o stanie zaległości składkowych zbywającego przedsiębiorstwo, którego uzyskanie wymaga jego zgody, może uzyskać sam dłużnik składkowy, nie jest trafne, ponieważ oba te podmioty uzyskują inne dane lub informacje o stanie konta i stanie zaległości składkowych. Zbywający jako płatnik składek na ubezpieczenia społeczne może wnioskować o wydanie informacji o stanie jego konta w zakresie wszelkich czynności i rozliczeń składek wpłaconych lub niewpłaconych, a ponadto np. o wypłacanych przez płatnika zasiłkach podlegających zaliczeniu na poczet składek, itp. (por. art. 45 ustawy systemowej w związku z art. 50 ust. 3 i 4 tej ustawy). Natomiast nabywca przedsiębiorstwa, za zgodą zbywającego, jest uprawniony do uzyskania zaświadczenia w zakresie ograniczonym do stanu zaległości (długów) składkowych zbywającego, które - po nabyciu przedsiębiorstwa - zostają objęte zakresem solidarnej odpowiedzialności nabywcy za zaległości składkowe zbywającego powstałe do dnia nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. W tym rozróżnieniu istotne jest zatem to, że zakres odpowiedzialności solidarnej nabywcy nie obejmuje składek niepobranych oraz pobranych, a niewpłaconych przez zbywa-

jącego (płatnika składek, art. 112 § 4 pkt 1 w związku z art. 107 § 2 pkt 2 Ordynacji podatkowej, co w szczególności oznacza, że nabywca nie odpowiada za zaległości składkowe zbywającego w części finansowanej przez zatrudnionych pracowników, której nie przekazał organowi ubezpieczeń społecznych, por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 2008 r., I UZP 3/08, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 48). Odpowiedzialność nabywcy nie obejmuje również na przykład odsetek za zwłokę od zaległości składkowych (art. 112 § 4 pkt 2 Ordynacji podatkowej). Przede wszystkim jednak z mocy art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej nabywca nie odpowiada za zaległości składkowe, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w jej art. 306g, co wymaga „pozytywnego” i prawidłowego ujawnienia stanu zaległości składkowych w żądanym zaświadczeniu, a nie ich „zatajenia” wynikającego z odmowy wydania takiej informacji. Podniesione okoliczności dyskwalifikują legalność oraz jakiegokolwiek prawne, prawnicze lub racjonalne uzasadnienie odmowy wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej. W tym kontekście nie wytrzymuje krytyki odosobniony pogląd wyrażony w uzasadnieniu wcześniej powołanego wyroku WSA w Warszawie z dnia 30 czerwca 2008 r., III SA/Wa 615/08, jakoby przepisy prawa nie dawały stronie (nabywcy) podstaw do żądania, za zgodą zbywającego, wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej oraz że strona „nie osiągnie ‘korzyści’ polegającej na ograniczeniu jej odpowiedzialności wobec ZUS”, ponieważ żadna wykładnia sądowa nie może prowadzić do uchylecia normatywnego „dobrodziejstwa” ograniczenia solidarnej odpowiedzialności nabywcy do zaległości składkowych, które powinny być wskazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej (art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 112 § 6 Ordynacji podatkowej).

Powyższe rozważania prowadziły do wyrażenia konkluzji, że na wniosek nabywcy przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, za zgodą zbywającego, Zakład Ubezpieczeń Społecznych ma obowiązek wydania zaświadczenia o stanie powstałych do dnia nabycia zaległości składkowych zbywającego, związanych z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą (art. 31 ustawy systemowej w związku z art. 112 i w związku z art. 306g Ordynacji podatkowej), ze względu na ograniczenie odpowiedzialności solidarnej za długi składkowe zbywającego, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g Ordynacji podatkowej. Dlatego Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawnego jak w sentencji podjętej uchwały.

